रा० कृ० २

ॐ श्रीगणेशाय नमः श्रीमत्संगलसन्तुर्निमात्तिशम मेनस्वातत्तः शब्दब्रह्ममनोरसं सुगुणास्ताना धिराजास
जाः पङ्क्ष्मा ध्यायते विमेयनिवहो यथा ध्यायते यथा मगात्सो हं .. तन्दुपदकविर्विलोमारचनाकाव्यं करोम्यद्
तं १ वन्दः पूरणा सुकमनि ओतालं दत्तात्सादेकां माच्चमितक्रमेण रचनाक्ष्यंतक्रि यंदुर्गमं दि एवं सतपि मन
तिः किंयदपि प्रागलभ्यमाभवते तस्सर्वगुणिनः दिमन्तु यदोदं सूपंक्रमश्रमः स्वयं २ कदाचिदयि परोनी
रधिकपंश्रिदपि धावति प्रावरधामधाराधुनिकेपितथ्यनि विशारदानुग्रहं विलोमकविताकृतोसुकवियो
रधारामेलर ३ भागीरथी समकणाभिरम्या कुलिंदिका लभ्मकणामतो सा सरस्वती स्सक वेल लेयास्मातुप
याजेनमतिः कविनां ४ समाहराङ्कविकमादरानंदेद्धामबरध्यस्त क विल्वसोमा समाननभिन्नार्थतयाद्वि
धा धाभिन्नार्थं सराणी चमवे द्वितीया ५ अथ काविलं परिभाषयेगलादौ कविना अध्याहारोयन्त
दौर्वा क्रियायाः पादाघन्तेवाति सर्जो विसर्गः अआप्यू धालस्य णाव्यंजना वा विन्यादितो चैतकाव्यानु
पूर्वीम ६ नेकादशनिर्धं एठे ह्रि नेप्रासिद्धाभिधानकं नेवव्याकरणं ह्रि छंडादोषा को हि केवलं ७ अथ
ययोकथप्रसंङ्गस्तावदेव देवतात्वेनप्राप्नमति ० तं मसुतामुक्षिमिति अहं सुसुतानुक्षितं वंदे ससुत
यारावणरक्षितायाः सीतायाः सुतं में सोप स्यातं वंदे नमस्करोमि किंभूतं तमुदारहासमुदारोगंभीरो
म हासोयस्य सः अथयं तु हेग निमित्ते चापि सर्वानर्थं सुखं तु ह्निमभीपुनः कीदृशं भवाभव भवभवोऽवतार
रोयदेवं मन्या मादौ ... दयालक्ष्यो नितात श्र

मित्यर्थः रामपक्षे लक्ष्मपक्षे तु श्रीयादवं वंदे इति शेषः किं भूतं यादवं भव्यभतो देवं भव्या भाति र्यस्या
सौ भव्यभः सूर्यस्तौ यश्चंद्रो जलाभक त्वात्तयोर्पीत तनो देवः सूर्यचंद्रयोः प्रकाशक इत्यर्थः उ
क्तंच यदा दित्यगतं तेजो जगद्भासयते ऽखिलं यच्चंद्रमसी यच्चा दि पुनः किं भूतं यादवं संहा
रदा मुक्तिं संहारो ऽनर्थस्तं ददातीति संहारदा पुतना यस्याः मुक्तिर्मोक्षो यस्मात्तयातं पुनः की
दृशमुन्नप्रस्तुतः अस्तु भूतं सर्वत्र प्राणप्राणरूपणावास्थितमित्यर्थः अथवा चैतन्यस्वरूपं ०

तं भूतं स्तुता मुक्तिम्संदारहा संवंदे यतो भव्य भवं दयाश्रो श्रीयादवं भव्यभतो यदेवं संहारदा
मुक्तिमुतासुभूतं १ चिरं विरंचिर्न चिरं विरंचिः साकारता सत्स सतारकासा साकारतासत्स
सतारकासा चिरं विरंचिर्न चिरं विरंचि २ राम

तदुक्तं अहमात्मा गुडाकेश सर्वभूताशयास्थित इत्यादि भूतानां येमुक्तिं दातुं मत्यर्या मि त्वेनस्वयमे
व प्रकरोस्त्विति ननु देहवतोपि रामादेः कथमन्तर्यामि त्वमिहाशंक्याः तुल्यादरयेंद्र वज्रपा
हः चिरं विरंचिरिति विरंचिर्ब्रह्मादिपरार्द्धवसानं यावत्सतुभूतापेक्षया चिरंतिष्ठतीति परं
तु आब्रह्मभुवनाल्लोकाः पुनरावर्तिनोर्जुन इति श्रवणात् न चिरं विरंचिरिति ज्ञायते तस्यापुषः
परिमितत्वात् अथ सा कारता सत्सः सा तारकाशि सा हि ते ऽनरामस्य ए सा कारता सत्स सतारकाता १

हि धात्मिके त्यर्थः पुनः किं भूता विद्याविपाया विगतं चाज्ञानं यस्याः सा अथ तस्याः पापोपशमकत्वेन हि

हृष्टं तमाह मनो ऽनक्षतामितिनितरां वा सा यस्मिन् शीतलच्छाया चुपस्कृतं स्ट इंतास्मि वन्तु भक्तापसं

तापकार्यनास्तितद्धेतुदार्थः परिशीलनेन त्रिविधं पापो मूलनीमिति अध्यात्मिकाधिदैवत

धिभौतिकत्रयं तन्नाशके मित्यर्थः कल्पपद्रेतु अघतल्पमन्ति महत्कृतैवाविद्याज्ञाननाशकत्वात्

ह विधात्रे ऽनुष्ठाने ऽर्जुनाय ब्रह्मणो वा कश्मनो या नितरां सेवायया विद्याकारता मनो भवति कर्मेनो

या प्रेर्यमाणा सेवा ऽनन्यभक्तिः सा पापं दुःखं तन्मूलमविद्याकार्यं ऽज्ञानं तदुभयमपि नाशयतीति

उक्तं अनन्यभक्तिर्हि साक्षात्कारनिमित्तमिति दृष्टान्तमाह किंभूता सेवायता का अत्र लस

श्रीरामतो मध्यमतो दियेन धीरो निशं वश्यवती वराहा द्वारा वाली वश्य वशं निरोधी नयेदितो म

ध्यमतो मराश्री ५ ॥ गत इति साक्षात्कारं व्यनक्ति तद्वदनन्यभक्तिरा

णा यथा गरुडस्त्रेवितकक्ष्यरथपताका हृष्टमत्रैव कस्मागत तोति स्वस्वरूपानुसंधानेन मायातिरस्कार इत्युक्तं

पिति ७ अथ पूर्वमेव मायो पस्मात्सम्प्रस्थातुं न शक्नोतीति तत्कालमवाज्ञाननिरासः इति समस्तार्थं

तत्राम दानेनामकाना वासाः श्रीरामसेवयातु विद्याप्राप्तिस्यात् निमित्तभूता मध्यमधा ऽवभासमान

वत्र माह श्रीरामेति वेसपवादुमान् धीराः येनानिशं श्रीरामतो निमित्तभूता मध्यम

प्रपञ्चाख्यमतो दिनानिशं सरावधी इत्यर्थः किंभूतः श्रीरामतः वश्यवशो वातिवराहो ऽरवशने

समर्थे वश्यरूपं तद्धीनं नाना तस्या मर्तोहृत्यर्थः कल्पपद्रेतुरुच्यते निरोधी पुमान् मध्य

चितरूपं यः स्वरूपेन सः इतः प्रपञ्चात् वतो वशनपर वादुनः धीप्रियानिरोधी वद्धमान

विज्ञानमयं ब्रह्म तद्रूपेइत्यर्थः ॥ संयक्षेतु साकारतासत्यसतारकाक्रियाक स्वरूपिणी ॥ साकारता सती सर्वदेववर्त्त
मानानित्यैश्वर्यः किं सताअसतारका तारकाभिः सहविमानव्योम तन्न विद्यते यस्याः सोअसतारका व्योमापि यस्यां
हलियते अतः परंनिसत्त्वं किं वर्णानीयमित्यर्थः चिरं विरञ्चि रिसादि सर्व वह २ अथरामकेणाभ्यां पामायामवद्
ध्यः सातारकारता वीकलातस्याः स्वरूपसमासस्वर्थो इतयाह तामसी ति असति सत्त्व सीमतां मसी ति असति शुद्धि
कारजतन दसत्ये क्व प्रयच्छे सत्त्वे असमीमता मसत्त्वमयीदातामस्तिमायेति अथास्या असत्त्वं कोपावश
शादनुभूयते इत्याह मायमेति माययाकेलामा सम्भीरयमानाविध्यते यमो नियमो यस्याः सातथा योऽपि यो
ऽवाकुत्रस्यात तथा कियत्कालं स्थातव्यमिति इत्याभंगुरायाः लक्षयाः नियमो नास्ति नु तदित्याबाधदर्शनात भ्र

तामसी त्वसा तिसत्यसीमता मायया क्षम सम्मुख पायमा मायया क्षम सम्मुखायमा तामसी त्वसाति
सत्यसीमता २ कातायच्छे तारका घा वियापात्रे धाविधा केऽलं लं निवासे सेवा नित्यक्षमनो घावि
चन्द्रेयापाविघाकारता प्रीयतां का ॥ १५५ ॥

मिरूपेत्यर्थः किं मृतया यथा अस्मसमम स्रयानसमम स्रं समस्रं यस्याः सातथा तस्याः मायायाः स्वरूपे विचार्य
माणे समस्रयं न प्राप्नोति ये स्रोनैवन स्यतो सुत्वात् यतः परमात्मा ज्ञानरूपो मायास्व ज्ञानरूपा माया
व्रजेसमसता याति यतो ज्ञानमज्ञानस्यैव घातकमिति एवमुभ्ययत्नापि समसिति समासस्वद्दयं २ अथ
संसारतापघोकास्ति इति विचार्य मायात्रेधा विद्यास्ति त्रिःप्रकारा त्रेधा अस्त्यय नुसामात्मिका न नु नाति
कर्मकारादिविधाशब्दवाच्यदेशविधाचयत्त देवमयं सते ला चक्षु नत्वात् इसाशंक्याह किं भूजा वि
घातारका घातारका यस्त्रं निर्योमास्त्र माघ अपोर निरस्यायात्रिन प्रापूयस्यात थापनिष

रा० म०
क्र० स०
३

किं भूता त्वमागतास्मा आगता प्राप्ता अस्मापया सातथा कृष्णपक्षेतु श्रीकृष्णसंयोग कुत्र थितमाव एपि कंसः
हृतनाम्ना स्वापयति त्वं पाहि [illegible] सैवलं पुरुषार्थं रक्षत्रे कुत्रेत्याह यत्र सेनावलं रु
रोध इनमनेन अधिकारं स्थानानन्देन सहिता सेनाश्च शोदावलं वालं कृष्णं रुरो धरुन्धा अच्छाचास्थितव
ती तत्रैतदर्थः कुतूहलावन्तमविश्वा सहतवती त्याह हितिनि श्रये न सा ला गमा सा तमा गमो यया सा को पिवा
ला प्याता र्थना श्मती ति संभावयति सर्थः अपताडकया समं सूर्यनरवापि समागतेत्याह लं कापीति
लंकायनातया साकं निस्सगमा म्हूर लंकायमनं गतिर्यस्याः सास्तुर्यः नरवा तया ताडकया साकं निसग

लंवा घरोरुग यलंवा सासि त्वं याहि याहि समागतास्मा साता गमा रक्षाहि याहि याहि त्वं सेनावलंय
जरुरोधवात्तं लंकायनातिल गमा ध्रुवा शा साकं तया अन्तयमानुकारं एकानुमामलनु पातवंसाशा
वाधमागम्यानिनायकालं २२२२२२

मासेत निसंगच्छ तितित्य गमापर्याह नासमा भूत अनुनयमानुकरान्तुतः प्रेरितो अनुनः सतः प्रव न
एवं विवो घोयमः कृतातः तदनुकारो यस्याः सानि कृते तदर्थः किं भूता घवा शाधवविषये [illegible] शायसा
सानुरूपभर्तारमृद्धे [illegible] माणा कृष्णपक्षेतु यावधमा शवप्रियाः शवाः दानवा तेषु धमावाल
चौति नी अगस गोकुलं त्रा प्यकालं स्वग्रास कृष्णं निनाय प्राप्तवती ननु सारा सी गोकुललनगतिस्ता
जसैः किं पूर्वं न नि धितेत्याह यद्यतः एकानुमाकया धूर्णा मया ऽनुमीपते साप्रथमं एकावदति मुदरं वपु
ध तवती तदा क्षिप्तेन केनापि जनेनतं जगते अतिपतने न विविति निदरोपो कंसयातो ऽत्नारितः कंसय

उक्तं च तथा चैते माघवताकाः केचिद्गात्रं पंक्तिमार्गादित्यादि तपस्वीति तत्र विश्वामित्रः स्वयज्ञसंरक्षणार्थं रामं याचितुं दशरथं प्रत्यगात् इति विश्वमात्मस्यारण्येक्षतयाह कौशीक इति सुरक्षव्रती इति तनयस्त्वं कौशिके ऽददात् सं

रक्षसु सर्वभूतेषु व्रतमभीसितं पूर्वं येन तथाविधो दशरथः इति तनययोः समाहारो इति भयं तदेव संधनं कौशिके विश्वामित्रे ददात् दत्तवान् ननु प्राणादपि प्रियतमः पुत्रः केन निर्वेदेन दत्त इत्याह किं भूते कौशिके ऽत्रियमित्रिः प्राकारकं त्रिगुणात्मकं प्रसादे सोमसमर्थं तयोयस्य तथा तस्मिन् किं भूतं इति तनयमातु

पित्रोर्वियोगादित्यर्थः इत्यपक्षेतु श्रीशुकः परिक्षितं प्रति वक्ष्यमाणं कृष्ण कथोपदेशमनुवदति मोऽस्वन कौशिके वितपक्षरव्रती यो ददात् इति तनयस्वमातुरं रक्षमा स्वयनते इदास्या तीव्रक्षासिपत त्रिके शिकौ ६६

यश्रासमन्तात् सुष्ठु अयनं गतिः परमार्थरतिर्यस्य तथाविधः परीक्षित् तद्धितक्षस्ती व्रतक्ष सिद्धत न स्वेत तथा पतिः गिके शिकौ यत औपक्षी वका तुरः कौशिकय रूपो देहः तयोः कुपार्थिव शरीरं तस्मिन् अदयो सि श्रासमन्ता दया कृपा यस्य स तथा पूतनादीनां केशि शरीराणि क्षपयेवायदित्यर्थः किं कर्तुरनुक्रीडाबलेनेत्यर्थः ६६ अथ विश्वामित्रेणासह रामं प्रस्थितमाकर्ण्य राक्षसा ताडकां प्रेषणायासुदिरिसह लंबाधरो विति भौलंबाधरो रु हं द्वारे याहि अधरस्य ऊरूच अधरोर्ध्वः लंबाः अधरो यस्याः सा तं संबोधनं तस्यापुनः जयलंबनासे त्रपको लोक जयेलं बानासा नासिका यस्याः सा तथा विधे क्षं नाशयो जयमानु पदेहं रामपालितं अग्रे रीतो इति कथितं

रा० कृ०
७

तस्यहननमस्माभिरसंभावितमेवेत्यर्थः १० अथस्वयंवरदर्शनार्थं कौशिकेनसहजनकगृहंप्रतीग
तोरामस्तत्रकिंकृतवानित्याह समाश्वितिश्रुत्वेत्यतः अनेनरामेणाममनसुराजसुमानुस्थितामुशिला
शः शिलावरहृदाजानके विवयिणीआशायेवांतेशिलाशाः राजानातेःसहचापंधनुभंजनके
वलंचापमेवभग्नंतुराजानोयिभग्नाः इत्यर्थः भग्नमनोरथाः कृता इत्यर्थः नन्वीश्वरस्यभावःकी
नाशतानद्धरूपाकीनाशस्यभावःकीनाशतायमत्वस्तततोऽनर्द्धोनिविष्टरावणास्तस्यरूपाकी
समास्वयेभग्नमनेनचायंकीनाशतानद्धरूपाशिलाशैःशेलाशिवारुद्रनाशनाकोपंचानने
भग्नमयाऽस्वभासः ॥ ११ ॥
येनप्राचीनवैरानुबन्धःनिर्मितेनअथचापवेधनहंतुप्रे तोरावणःधनुबाडधयातितस्ततःपरं
ननुइतिरूपाकेयेनेत्यर्थः कृष्णपदेतुगोवर्द्धरणोद्देलाघवेप्रपूइसाहपंचाननेनरसिंहेकेमस्व
भासःस्वप्रतायाकृतभयेनिशंकताप्रायागंकारयितुप्रवृत्तमातिशेलाधिपारुद्रनताशकोद्वद्ध
रोलस्यगोवर्द्धनस्याधिपाभीष्टपूर्णानन्दाःसेवप्रायिताअनाकीस्वर्गाधिपोभूदित्यर्थः १
अथस्वयंवरदर्शनार्थमागतानांराज्ञांनोमनस्तानवमीयान्नाहनवेदेति पामरानभामसोतोऽनो
कोनवेदाअस्तरमचतुरभामसोमाजपयस्यादरमाऽस्तीमावासोसीताचतांनजानतोऽस्वयंःये
अविवादेविष्णुजितेकारराका विष्णुनायम ... इन्द्रादिनाविष्णुजितेऽवि ०००० ७ राम

अथविश्वामित्रस्य यागव्यवस्थामनुष्टानमाह गाधिजाध्वरवैरास्त्राइति गाधिजोविश्वामित्रस्तस्याध्वरे
यागस्तत्रवैरं ये यांते खरदूषणादयस्तेऽप्रतीताः रामेणहताःसन्तोदेहानिप्रयन्त्वमतिक्रम्यगतइत्यर्थः
किंभूताराक्षसाः रावणेनमताः संमताः स्वसमानेनप्रसिद्धा॰ कृष्णपक्षेतु पूतनावधमाकार्यकंसेनवकतृणावर्त
दयःप्रेषिताइत्याह तामसोदस्त्रातीते असंमतियेरावणे प्रेषितास्तेऽध्वजाधिगान्नासन्तीतिवदेसः तामसाअहं
कारेणावसंमतातदुक्तलाघासरताप्रपंचासक्तातातोप्यतीतेकक्रसरूपेकक्षेसतियेदैत्याःरावेःकंसने
ईशाख्दैरागतास्तेऽध्वजाधिगःगोकुलमार्गयानेयातोपोषाधीमानसीव्यथातागछन्तोप्राप्ताःअहोगोकु
जाधिनाध्वरवैरायेतेतोवरससामता तामसावसृतातीते येरावैरध्वजाधिगाः२ तानदेववदयादे
वेयागेयादाव वासना नासावादेस यागयावेदेयादवदेवता १० १०
लेगसाप्रपंचातीतेकृष्णेअस्माभिः किंकर्तव्यं पूतनावन्मर्तव्यमितिप्रयोकुलाचिन्ताऽत्रसन्नित्यर्थः२अथ
मुनिभिःकेवलंरामध्यानेनुद्धाहृतयोगप्रसंशमाह तत्यादीति देवरघुनाथदयाकृपाप्रीतितावदेवसंभवतीति
यावद्यागेरूपमाणेवासनाख्यगोदिभोगप्राप्यये इहरहितस्तस्मात्फलराहित्येनयोगःसरामप्रीतयेभवते
त्यर्थःकृष्णपक्षेतु कृष्णपरब्रह्मस्वरूपतामाधारयन्तोदेसाःपुनःपरामर्शचक्रुरित्याह यादवदेवताकृष्णस्त्वे
वेदेनुपनिषद्हिमानोगयागान्तुनितृप्पयितुंयोग्यान्तुसाक्षात्कारकर्तुमथवाअन्येननितृप्पयितुंनशक्यत
इत्यादिनासावादेति [illegible] तयाच
वत्सेणान्मनुपपदेहासकाशान्ननितृप्पयितुंशक्यतेएवंप्रथम०००००००००००००००